

بررسی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مؤثر در

گسترش هنر فرش در کاشان از دیدگاه دست‌اندرکاران صنعت فرش

امیر حسین چیت‌سازان*

مقدمه

می‌خورد، هر چند که تهاجم ماشین و ضربات فن آوری جدید و ورود بی‌رویه جایگزین‌های فراوان، نظام بسیاری از آنها را بر هم ریخته و با بی‌توجهی رژیم‌های خودباخته در برابر نوسازی صنعتی غرب، به گوشه موزه‌ها و کارگاه‌های نمادین آثار فرهنگی سوق داده شده‌اند.

تفکر عارفانه و انتزاعی حاکم بر هنر ایران که ریشه تاریخی دارد و پس از روی آوری ایرانیان به دین مبین اسلام، بیش از پیش تقویت گردیده، وجه تمایز هنرهای گوناگون ایرانی است که چون کالاهای فرآورده‌های هنری مادی و غیرمادی مبتنی بر جهانی‌بینی ماشینی، نمی‌تواند در ارضای نیازهای روانی، عاطفی و معنوی مردم چه در شرق و چه در غرب جهان، توفیق کامل یابد، زمینه پرکردن این خلأ به کمک فرآورده‌های هنر شرقی و بویژه ایرانی به‌منظور هماهنگی بیشتر انسان با طبیعت و جامعه و نیز حفظ تعادل روحی و روانی و تعالی رفتار و اندیشه بشری، فراهم می‌آید.

یکی از راه‌های پیشگیری وابستگی فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی کشور به بیگانگان، توجه به شاخص‌های اصیل فرهنگی و ملی است که همچنان در این دنیای پر تلاطم و پرشتاب صنعتی در حال گذار به دنیای فراصنعتی، کارکردهای مثبت و کاربردهای مفید و مؤثر دارند. به عبارت بهتر برای توفیق در مسیر استقلال همه‌جانبه می‌توان با تقویت برنامه‌ریزی شده عناصر اصلی کارکردی فرهنگ مادی و غیرمادی جامعه خودی، علاوه بر مصون داشتن بافت اجتماعی کشور از فرهنگ‌پذیری نامناسب، به عرضه فرهنگ غنی خود در قالب فرآورده‌های مادی و غیرمادی به جوامع متقاضی در جهان پرداخت و بدین وسیله علاوه بر رفع نیازهای اقتصادی، مزیت فرهنگی خود را همچون گذشته، در جهان ابراز داشت. از مشخصه‌های فرهنگی این مرز و بوم، آمیختگی عرصه‌های مختلف زندگی مردم با وجوه کاربردی هنر است، به نحوی که از قبل از تولد تا پس از مرگ، به صور گوناگون ظهور و بروز دارد. در جای جای کشور، با توجه به شرایط اقلیمی و بوم‌شناختی و فرهنگی هر منطقه، فرآوری آثار هنری مادی یا غیرمادی خاصی به چشم

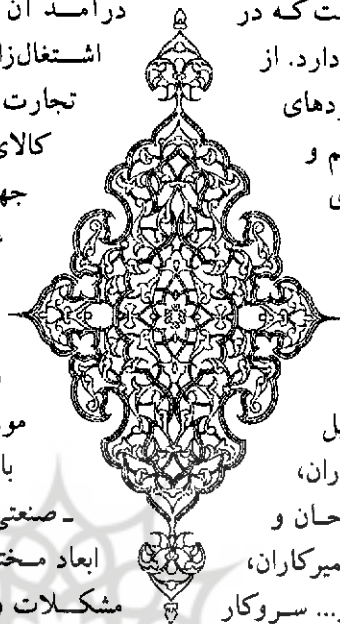
* - عضو هیأت علمی دانشگاه کاشان.

یکی از برجسته‌ترین شاخص‌های هنر ملی که همچنان کاربردهای چندی را حفظ نموده و پرجاذبه باقی مانده است، قالی ایرانی است که به قول پروفیسور پوپ: «نشانهٔ تجمل شاعرانه در سرتاسر جهان است.»^۱ هنر فرش‌بافی، آیینۀ تمام‌نمایی از هنر و تمدن اسلامی و ایرانی و میراث گرانقدری است که در شناسنامهٔ جامعهٔ ایران جایگاه ویژه‌ای دارد. از سوی دیگر فرش در زمینهٔ اقتصادی کاربردهای گسترده‌ای دارد و به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با بسیاری از کوشش‌های اقتصادی مردم ما مربوط است، به‌نحوی که هیچ فرآورده‌ای یافت نمی‌شود که مانند فرش با فعالیت‌های اقتصادی جامعه، گستره‌ای وسیع و همه‌جانبه داشته باشد. در فرایند تهیه و تولید با خیل عظیم بافندگان هنرمند، ناظران، استادکاران، تهیه‌کنندگان مواد اولیه و ابزار، طراحان و نقاشان، رنگ‌رزان، رفوگران و تعمیرکاران، ارزیابان و فروشندگان، صادرکنندگان و... سروکار دارد و به این علت علاوه بر جایگاه فرهنگی و اقتصادی، جایگاه اجتماعی ویژه‌ای نیز داشته و همواره توجه دولتها و مسؤولان حکومت را در هر زمان به خود معطوف داشته است که تقاضای جهانی و بُعد تجارت خارجی آن نیز مزید بر علت است.

کشش بازار فرش در سطح جهانی نشان می‌دهد که فرش یک مقولهٔ جهانی است که به‌دلیل کاربردهای مختلف توجه کشورهای دیگر را نیز به خود جلب کرده و برخی از آنها را به سرمایه‌گذاری عظیم در بخش تولید و صادرات فرش ترغیب نموده است به‌نحوی که کشورهایی مثل: چین، هند و پاکستان با داشتن فن‌آوری هسته‌ای و ترکیه با داشتن منابع مختلف درآمد، آنچنان روی این موضوع تأکید ورزیده‌اند که بازار جهانی فرش را از انحصار ایران بیرون آورده و به‌سمت حذف سهام ایران، مهد فرش‌بافی جهان، در این عرصه پیش می‌روند. چه دلایلی باعث این امر شده؟ و چرا فرش ایران باید در میدان رقابت جهانی دچار مشکل شود؟ و چرا و چرا...؟

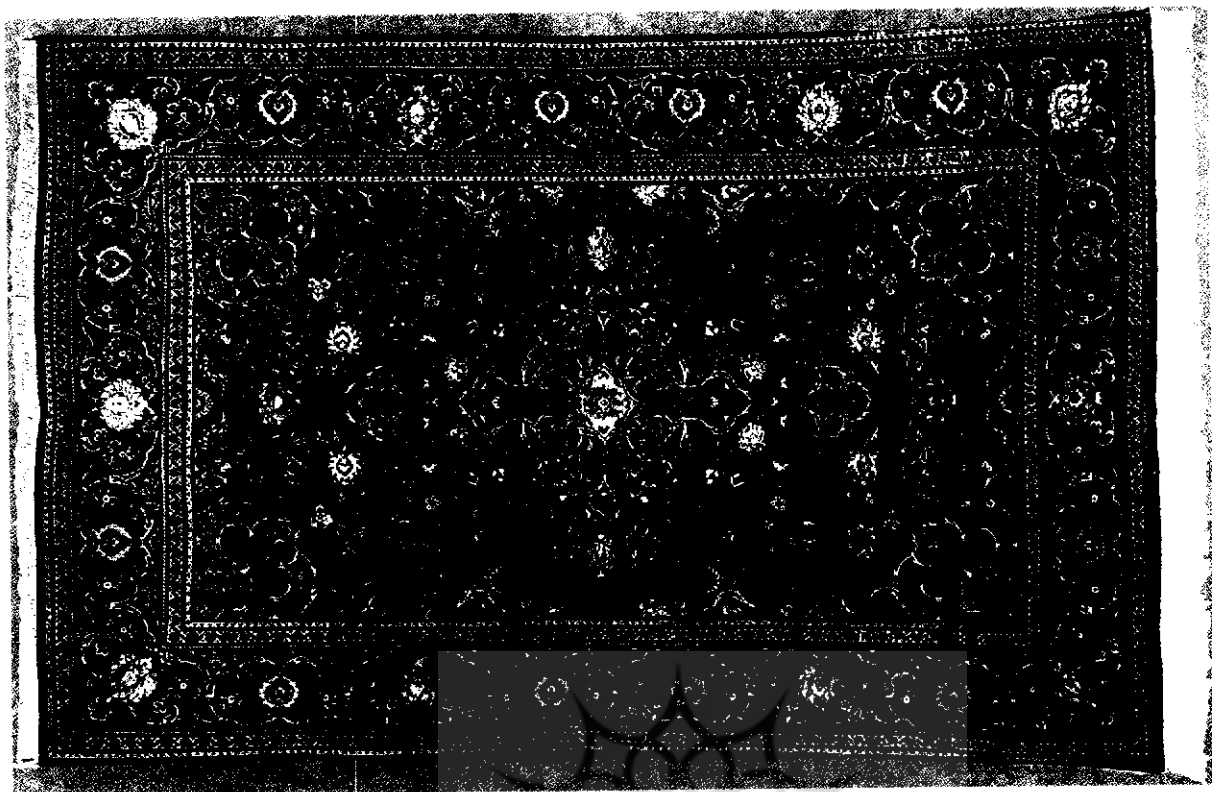
مطالعات اولیه نشان می‌دهد که از سال ۱۳۵۰ ش به بعد، عوامل متعدد داخلی و خارجی موجبات گنند

شدن آهنگ پیشرفت و گسترش هنر فرش‌بافی ایران را فراهم نموده است. با وجود مشکلاتی که برای این هنر صناعی کشور پدید آمده، در حال حاضر حدود سه میلیون نفر در قسمتهای مختلف تولید فرش شاغل هستند و حداقل ۱۳٪ مردم این مرز و بوم از محل درآمد آن ارتزاق می‌نمایند و علاوه بر بُعد اشتغال‌زایی، کارکرد ارزآوری خود را در تجارت خارجی حفظ نموده و به‌عنوان اولین کالای صادراتی صناعی کشور، در بازار جهانی حرکت خود را ادامه داده و در عرصهٔ فرهنگی جهان نیز به‌معرفی گوشه‌هایی از هنر و فرهنگ نمادین این سرزمین می‌پردازد. از این‌رو در مقولهٔ گفت‌وگوی تمدن‌ها نیز می‌تواند مورد توجه واقع شود.

با توجه به اهمیت ویژهٔ این نظام هنری - صنعتی، انجام تحقیقات اساسی و پویش در ابعاد مختلف و بررسی علل و عوامل بروز مشکلات و راه‌های برطرف نمودن آن، امری ضروری و بایسته به نظر می‌آید و در این راستا یکی از راه‌های مناسب شناسایی مخاطرات ایجاد شده در این موضوع، بررسی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مؤثر در گسترش هنر فرش است. قلمرو مکانی این تحقیقات می‌تواند به‌گسترهٔ وسعت ایران باشد، اما به لحاظ کمبود امکانات و زمان، باید به نمونه‌ای واجد شرایط از این قلمرو بزرگ بسنده می‌شد که با مطالعات سطحی اولیه و مشورت با برخی از استادان صاحب‌نظر، با توجه به ویژگیهای خاص آن، منطقهٔ کاشان برگزیده شد. کاشان از زادگاههای مسلم فرش ایران بوده و فرش آن با تاریخ فرش همراه است. از دیرباز زندگی مردم آن با فرش عجین بوده و هنوز هم بدون آن، زندگی آنان بی‌رونق است. این شهر برترین، زیباترین، درخشانترین و پرارزش‌ترین قالی‌های جهان را در مقاطعی از تاریخ فرش و حداقل از دوران صفویه عرضه کرده است و همچنان در عرصهٔ جهانی فرش از شهرت و نام برخوردار است.

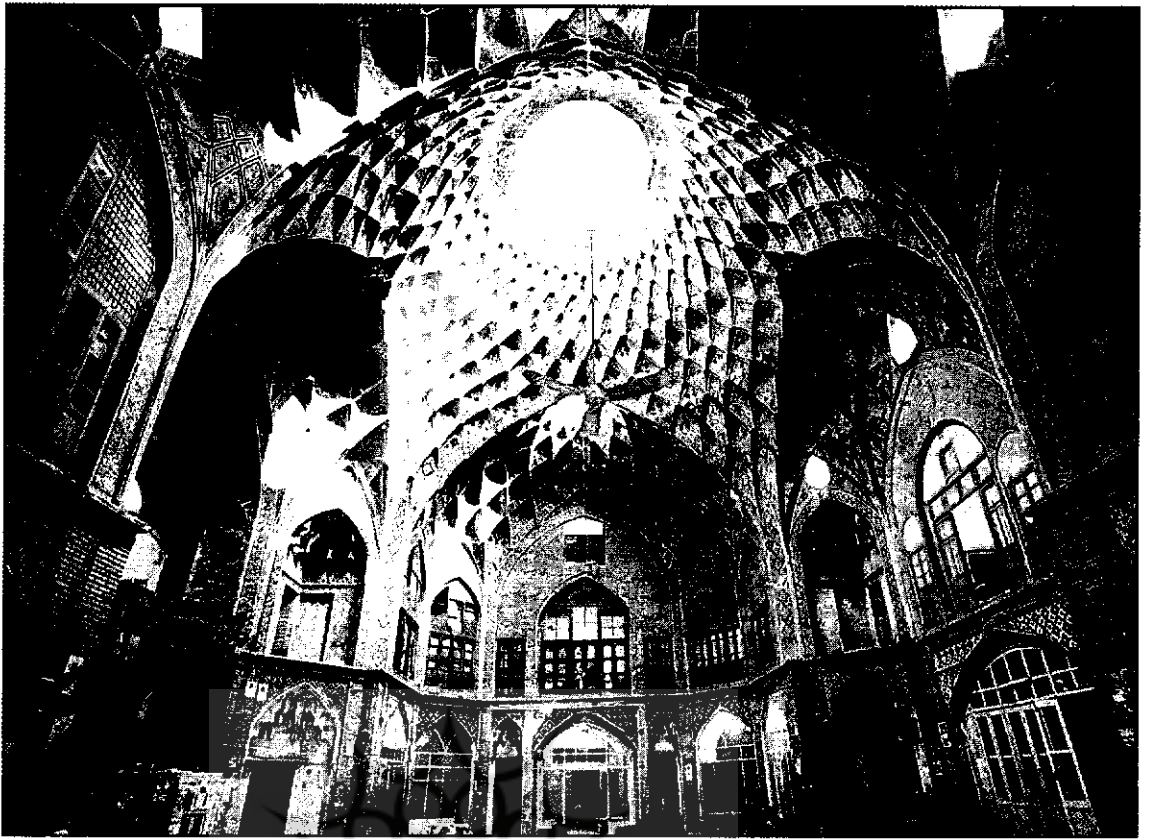
۱- حسن نراقی، آثار تاریخی کاشان و نطنز، ص ۳۷۷.

موضوع و طرح مسأله

موضوع این تحقیق «بررسی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مؤثر در گسترش هنر فرش از دیدگاه دست‌اندرکاران صنعت فرش در کاشان» است. هرچند که هنر فرش‌بافی در کاشان به عنوان بخش مهمی از هنر صناعی فرش ایران، همچنان دارای کارکردهای مهمی در جامعه است و در عرصه‌های مختلف ایفای نقش می‌نماید، اما روند پیشرفت و گسترش آن در معرض خطر قرار گرفته و هنر اصیلی که باعث رونق فرهنگی و اقتصادی منطقه می‌گردیده و بر اقتصاد کشور نیز اثر می‌گذارد، امروز با مشکل روبه‌رو گردیده است. اهمیت این امر، در بُعد فرهنگی و اجتماعی بر هیچ‌کس پوشیده نیست، زیرا فرش در زمره هنرهای سنتی و تبلور عینی فرهنگ مردم این سرزمین و نتیجه دسترنج، اندیشه و تجارب گرانقدر هنرمندان دلسوز تاریخ این کشور است. از سویی به‌عنوان زیرانداز، پاسخگوی بخشی از نیاز زیستی بشر، در قالب هنر است، نیازهای عاطفی و روانی و زمینه‌های زیباشناختی و لطافت‌جویی بشر را جوابگو و با حضور در پهنه‌های مختلف زندگی، با راه یافتن در

خلوت بشر یا عبادتگاه و محافل اجتماعی او و نیز قرارگرفتن در جایگاه «نمادها»، میدان‌دار عرصه فرهنگ می‌شود. در بُعد اقتصادی به‌عنوان اولین کالای صادراتی صناعی کشور و پراشتغال‌ترین و پرتقاضاترین کالای هنری کشور، جایگاه ویژه‌ای در زندگی روزانه مردم و برنامه‌ریزیهای اقتصادی دستگاههای مربوط دارد. به‌لحاظ اولین کالای صادراتی غیرنفتی ارزآور، چشمهای زیادی در راستای اهداف استقلال اقتصادی، در جهت خود اتکایی بر اساس راهبردهای اقتصادی بدون نفت، به آن دوخته شده است. با توجه به اهمیت موضوع و مسأله تحقیق، هدف اصلی این مطالعه آن است که با استفاده از تجارت عظیم گذشته این هنر در کاشان، بر اساس پویای در تاریخ آن و نیز با بهره‌گیری از دیدگاهها و آرای خبیرگان و دست‌اندرکاران فعلی آن، زمینه‌های پیشرفت و گسترش و دلایل بالندگی و ارتقای کیفی این هنر و راههای پیشگیری از سستی و سقوط حرکت این هنر صناعی اصیل و بومی را شناسایی کرده و بر حفظ و پویایی آن تأکید ورزیم.

مبانی نظری تحقیق

در باره موضوع تحقیق، چه در بُعد تاریخی فرش کاشان و چه در زمینه جامعه‌شناسی هنر و چه در ارتباط با گسترش هنر فرش در کاشان، منابع زیادی وجود ندارد که به راحتی و سرعت بتوان به استنتاج مطالب لازم پرداخت و تا به حال تحقیق مستقلی هم در این زمینه صورت نگرفته و به همین دلیل مطالب را به زحمت باید از لابه‌لای کتب عمومی فرش یا مقالات و پایان‌نامه‌ها و اسناد و یادمانده‌های ذهنی خیرگان این هنر صناعی، به دست آورد. بررسی مسائل فرش در حوزه فرهنگ، کاری نو و جدید است که مستقلاً بدان پرداخته نشده است.

موضوعات و پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی را می‌توان از دیدگاه نظریه‌های مختلفی در جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی مطالعه نمود. انتخاب نظریه مناسب، به هدف تحقیق بستگی تام دارد.

از جمله این نظریه‌ها، نظریه ساختگرایی و دیدگاه پدیدارشناسی و نیز نظریه کارکردگرایی است در تحلیل ساختی، مطالعه خلاقیت‌های فرهنگی، حوزه جدیدی است که بدان توجه شده و از جمله

رولان بارتز تلاش نموده با مطالعه عناصر نشانه‌شناسی تمایز مرسوم میان هنر و تحلیل هنری را از میان بردارد. او می‌خواهد با تحلیل صوری به ساخت درونی عناصر دسترسی یابد.

دیدگاه پدیدارشناسی، یک دیدگاه معنا‌کاواست نه علت‌کاوا، با اثبات‌گرایی مخالف است و عامل کنش انسانها را «معنی» می‌داند. ادسوند هوسرل پدیدارشناسی را در حوزه فلسفی قرار داد و آلفرد شوتز، آن را به حوزه جامعه‌شناسی برد. این جریان تأثیر پدیدارشناسی بر جامعه‌شناسی، به جامعه‌شناسی تفسیری یا هرمنوتیک معروف است که نظریه تقدم وجود را حفظ می‌کند. از نظر هوسرل، آگاهی، رسیدن به جوهر و نفس اشیاء است. تحقیقات در این حوزه کیفی و ماهوی است.

نظریه کارکردگرایی، هر کل را مرکب از اجزائی می‌داند که به نحو خاصی با هم ترکیب شده‌اند و حتی اگر هر دو بخش، یعنی اجزاء و کل، دچار تغییر و دگرگونی هم بشوند، باز هم به حفظ و ثبات کل کمک می‌کند. بنیان این نظریه بر این واقعیت استوار است که دوام و بقای سنن و مناسبات و نهادهای اجتماعی به کارکرد یا

یکی از برجسته‌ترین شاخص‌های هنر ملی که همچنان کاربردهای چندی را حفظ نموده و پرجاذبه باقی مانده است، قالی ایرانی است که به قول پروفیسور پوپ: «نشانهٔ تجمل شاعرانه در سرتاسر جهان است.» هنر فرش‌بافی، آیینۀ تمام‌نمایی از هنر و تمدن اسلامی و ایرانی و میراث گرانبغای ایران است که در شناسنامهٔ جامعهٔ ایران جایگاه ویژه دارد.

- آیا سابقهٔ حمایت و توجه دولتها به هنر فرش کاشان در دوره‌های مختلف، زمینهٔ رشد و گسترش آن را در کاشان فراهم کرده است؟

روش تحقیق

- به منظور بررسی فرضیات ابتدا به تعریف مفاهیم و واژگان مربوط که شامل مفاهیم؛ فرش، گسترش هنر فرش، اصالت هنری فرش، هنجارهای فرهنگی، محدودیتهای شغلی و مواد اولیه پرداختیم که در هر مورد شاخص‌ها نیز مورد توجه قرار گرفتند.

در روش پیمایشی برای جمع‌آوری اطلاعات، از ابزار «مصاحبه شناخته شده» و در روش تاریخی از «اسناد» استفاده شده است.

- روش تحقیق به‌طور عمده پیمایشی است که در آن به بررسی فرضیات پرداخته، همچنین با استفاده از روش تحقیق تاریخی به بررسی سؤالات پرداخته شده است.

- جامعهٔ مورد مطالعه ۷۸ نفر از دست‌اندرکاران صنعت فرش در کاشان است که بیش از پانزده سال سابقه دارند و به روش سرشماری مورد پرسش قرار گرفته‌اند، و نیز اسناد از منابعی است که در زمینه‌های مربوط به موضوع تحقیق در دسترس بودند.

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از روشهای آماری مناسب و نیز تحلیل تفسیری و توصیف داده‌های اسنادی استفاده گردید.

اعتبار و پایایی ابزارهای سنجش و اندازه‌گیری

الف) پرسشنامه، مصاحبه، ابزار تحقیق در روش پیمایشی پس از مشخص شدن اهداف و فرضیه‌های تحقیق به تعریف متغیرها و مفاهیم پرداختیم و در هر مورد معرف‌سازی صورت پذیرفت. سؤالات مصاحبه از نوع ساخته شده بود که چون از یک طرف با مشکل پایین بودن سطح سواد پاسخگویان و از طرفی با ضرورت اندازه‌گیری نگرش در موضوع تحقیق روبه‌رو بودیم،

وظیفه‌ای بستگی دارد که در نظام اجتماعی، یعنی کل برعهده دارند.

به هر حال با توجه به اینکه موضوع تحقیق دربارهٔ یک حوزهٔ قلمرو فعالیت فرهنگی و هنری است و روش‌شناسی نظریهٔ کارکردگرایی، پدیده‌ها را در کلیت خود می‌نگرد و ارتباط اجزاء و نقش و کارکرد آنها را در یک شبکهٔ ارتباطی بررسی می‌نماید، این تحقیق بر اساس نظریهٔ کارکردگرایی و روش‌شناسی صورت می‌گیرد. تبیین کارکردی که به تبیین غایی معروف است، بررسی و فهم پدیده‌ها را با تبیین علی صحیح نمی‌داند و نشان می‌دهد که برای شناخت پدیده‌ها، باید کارکردها، فواید و نتایج عملی امور را به دست آورد. در واقع این تبیین، از تجزیه و تحلیل پدیده‌های اجتماعی با نتایج آنها در کل نظام اجتماعی شکل می‌گیرد.

فرضیه‌ها

- تداوم اصالت هنری فرش کاشان در طراحی، رنگ، آمیزی و بافت، زمینه‌ساز گسترش هنر قالیبافی است.
- هماهنگی هنر فرش با هنجارهای فرهنگی منطقه، زمینه‌ساز رشد و گسترش آن است.
- محدودیت‌های شغلی شهرستان کاشان بر اثر شرایط اقلیمی و وضعیت کشاورزی و دامداری این منطقه، زمینه‌ساز گسترش هنر قالیبافی است.
- تهیهٔ آسان مواد اولیهٔ فرش در کاشان، موجب گسترش هنر قالیبافی در این شهرستان گردیده است.
- به کارگیری مواد اولیهٔ مرغوب و مناسب در پیشرفت و گسترش هنر فرش در کاشان نقش مؤثر داشته است.

پوشش‌ها

- آیا سوابق هنری کاشان در طراحی، رنگ آمیزی و بافندگی زمینهٔ گسترش هنر قالیبافی را فراهم کرده است؟
- آیا سابقهٔ تاریخی و شهرت گذشتهٔ فرش کاشان، زمینهٔ گسترش و تداوم هنر قالیبافی را فراهم کرده است؟

کاشان از زادگاههای مسلم فرش ایران بوده و فرش آن با تاریخ فرش همراه است. از دیرباز زندگی مردم آن با فرش عجین بوده و هنوز هم بدون آن، زندگی آنان بی‌رونق است. این شهر برترین، زیباترین، درخشنده‌ترین و پرازش‌ترین قالی‌های جهان را در مقاطعی از تاریخ فرش و حداقل از دوران صفویه عرضه کرده است و همچنان در عرصه جهانی فرش از شهرت و نام برخوردار است.

دریافت تأیید از اینها به دست آمد و پایایی یافته‌های پرسشنامه نیز از طریق سنجش همبستگی پاسخهای ابراز شده به سؤالات پرسشنامه مصاحبه، تأیید شده است. در ضمن به منظور ایجاد و افزایش انگیزه در پاسخگویان و نیز اخذ اطلاعات عمیق به منظور غنی نمودن داده‌ها، دو سؤال کلی و باز هم طراحی و به همان شیوه پایایی و روایی آنها، سنجش گردید که پس از تأیید در مجموعه پرسشنامه مصاحبه قرار گرفت.

ب) اسناد، ابزار تحقیق در روش تاریخی

در پویش تاریخی این تحقیق، بر اساس اهداف و سؤالات تحقیق، برای جمع‌آوری اطلاعات، «اسناد» تاریخی را از منابعی که دارای اعتبار درونی و بیرونی هستند تهیه و آنها را استخراج نمودیم. در ارزشیابی منابع، ابتدا اعتبار بیرونی یا سندیت منابع بررسی شد تا اصالت و صحت و غیر جعلی بودن آنها محرز شود. در مورد مشخصات کتاب، نویسنده یا مترجم، محل نشر و چاپ و زمان آن و نیز دست اول یا دوم بودن اسناد، بررسی شد و از منابعی استفاده شد که از سندیت آنها به طور مستقیم و یا با تأیید خبرگان و استادان محترم یا منابع معتبر اطمینان نسبی حاصل گردید.

سنجش اعتبار درونی منابع، که کاری دشوارتر است نیز با بررسی اعتبار محتوای منابع، صورت پذیرفت. در این مرحله شهرت، صداقت، صلاحیت نویسنده و اینکه مطلب تحت چه شرایطی نوشته شده است مهم است و انگیزه نویسندگان باید ارزشیابی شود. در اینجا شهادت یک فرد متخصص در حوزه اثر یا سند قابل قبول است و شهادت فرد دروغگو یا غیرمتخصص و غیرمعتبر پذیرفته نمی‌شود، لذا اگر کتابی یا سندی به تأیید فردی یا تألیف شخص معتبری رسیده و مثلاً از آن نقل شده باشد و همچنین اگر ناقل یا نویسنده مطلبی به صداقت و شهرت و صلاحیت شناخته شده باشد، دارای اعتبار درونی است. در مواردی که مطلبی ترجمه شده و یا استنتاج گردیده

باید از سؤالات بسته، آن هم بر اساس یکی از مقیاسهای نگرش استفاده می‌نمودیم. از روش لیکرت با توجه به اینکه پاسخگوی مطالعه الگوی شکل‌پذیری نگرش است و نیاز به داوران ندارند و نیز از مقیاس ترستون راحت‌تر است، استفاده شد. مقیاس لیکرت از پیوستن نگرشی از «کاملاً موافق» شروع و تا «موافق»، «بی‌نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف» ادامه می‌یابد. از «۵» برای «کاملاً موافق» و از «۱» برای «کاملاً مخالف» استفاده می‌شود که می‌توان درست برعکس عمل نمود.

با توجه به مطالب فوق، مخزنی از عبارات سؤالی بر اساس طیف لیکرت فراهم آورده، به آزمایش عبارات مخزن پرداختیم که بر اساس فرمول اسپرین براون سؤال پذیرفته شده سؤالی بود که نتیجه آن بالای ۸۰ درصد بود.

برای سنجش پایایی که مربوط به ثبات، یعنی حصول یک نتیجه به‌طور مکرر است، ۵ پرسشنامه با سؤالات بسته به روش لیکرت تهیه و به‌طور آزمایشی آنها را به کمک خبرگان و نیز پژوهشگرانی که در این مسائل صاحب‌نظر بودند تکمیل نمودیم. پس از ۸ الی ۹ روز مجدداً پرسشنامه را همان افراد از نو تکمیل کردند. در این مرحله به ارزشیابی عبارات و مطالب پرسشنامه پرداختیم و با توجه به نظرات و پاسخهای پاسخگویان آزمایشی، آنچه که مغایر با حصول یک نتیجه به‌طور مکرر در پرسشنامه بود و آن را با اشکال مواجه می‌نمود و در واقع همبستگی نداشت حذف و اصلاح گردید و پرسشنامه نهایی با استفاده از عباراتی که بیشترین همبستگی را داشتند و ثابت و متجانس بودند و همه یک چیز معین را می‌سنجیدند تدوین گردید که دارای روایی و اعتبار می‌باشد. در واقع اعتبار محتوایی سؤالات از طریق توضیح متغیر مورد نظر به خبرگان و پژوهشگرانی که با جامعه آماری و فرهنگ آنها آشنایی و شباهت داشتند و

انگیزه و صداقت مترجم یا نسخه‌بردار مهم است. در سنجش اعتبار درونی منابع استفاده شده در این تحقیق یا به شهادت استادان محترم و متخصصان معتبر اکتفا گردیده و یا روند فوق اعمال شده است. در ضمن همه منابع مورد استفاده چه از حیث اعتبار درونی و چه از لحاظ اعتبار بیرونی به نظر صاحب‌نظران رسیده است.

روشهای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات

برای تبیین موضوعات و تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیات، در روش پیمایشی از روشهای آماری مناسب استفاده نموده‌ایم. در واقع روش تجزیه و تحلیل، توصیفی است، بنابراین داده‌های جمع‌آوری شده، با استفاده از شاخص‌های آماری توصیفی، خلاصه و طبقه‌بندی شده است. ابتدا جهت استخراج اطلاعات، دفترچه رمز «کد بوک» تهیه و کدگذاری پاسخ سؤالات باز نیز صورت گرفت، سپس همه اطلاعات پیمایشی دست‌اندرکاران صنعت فرش در جدول ماتریس درج گردید. داده‌های جمع‌آوری شده با تنظیم جدول توزیع فراوانی خلاصه و به کمک نمودار آنها را نمایش داده‌ایم و سرانجام با استفاده از سایر شاخص‌های آماری آنها را خلاصه کرده‌ایم. پس از آن، برای تصمیم‌گیری در رد یا تأیید فرضیه‌های تحقیق از آزمونهای آماری استفاده نموده‌ایم. در روش تاریخی (بررسی اسناد و مدارک) که برای تحلیل داده‌های تاریخی در بررسی سؤالات مربوط صورت پذیرفته است، ابتدا اطلاعات لازم فیش‌برداری شد، آنگاه فیش‌ها را طبقه‌بندی، و در نهایت به تناسب هر سؤال، از آن دسته فیش‌هایی که قابلیت استناد دارند، در تفسیر و توصیف داده‌ها استفاده نموده‌ایم.

یافته‌های تحقیق

الف) عوامل گرایش مردم شهرستان کاشان به هنر فرش از دیدگاه دست‌اندرکاران این صنعت عبارت است از: - محدودیتهای شغلی شهرستان کاشان بر اثر شرایط اقلیمی و وضعیت کشاورزی و دامداری در این شهرستان.

- سهل‌الوصول بودن مواد اولیه فرش در کاشان

- سوابق هنری کاشان در زمینه طراحی، رنگ آمیزی و بافتندگی.
- هماهنگی هنر فرش با هنجارهای فرهنگی مردم کاشان.
ب) عوامل پیشرفت و گسترش هنر فرش در کاشان عبارت است از:
- تداوم اصالت هنری در طراحی، رنگ آمیزی و بافت.
- به کارگیری مواد اولیه مرغوب و مناسب.
- سابقه تاریخی و شهرت گذشته آن.
- حمایت و توجه دولتها به این هنر در دوره‌های مختلف.
- رشد دانش و آگاهی و توان بافت قالی در بین مردم.
- ارزش افزوده بالای فرش و سودآوری مناسب، امکان صدور و ارزآوری آن.
- مدیریت صحیح و نظارت مناسب، رقابت صحیح و وجود افراد خبره در این هنر.

پیشنهادها

الف: در سطح ملی

- تشکیل «شورای عالی فرش» به عنوان مرجع تصمیم‌گیرنده‌های ملی فرش ایران به ریاست معاون اول رئیس‌جمهور.

- تأسیس «انجمن فرش ایران» به عنوان مرجع علمی تخصصی و هنری فرش ایران و مرجع تعیین استانداردهای آن.

- تشکیل «بانک فرش ایران» به عنوان صندوق حمایت از هنر فرش ایران بر مبنای ارتقای کیفیت فنی و هنری.

- تأسیس «مرکز تهیه و توزیع مواد اولیه و ابزار مرغوب هنر فرش دستباف» زیر نظر شورای عالی فرش بر اساس معیارهای مصوب.

- اعلام «روز ملی فرش» در سال (در یازده مهرماه هر

سال که روز مراسم قالی‌شویان مشهد اردیبهشت است) و برگزاری گردهمایی‌ها و نمایشگاه‌های سراسری و معرفی نمونه‌های هنر فرش در هر منطقه.

- طراحی و تصویب «جغرافیای فرش دستباف ایران» به منظور هدایت این هنر به سرچشمه‌های اصلی آن و تجدید حدود فرش‌بافی مناطق و محدود کردن حمایت از هنر فرش به مناطق فرش‌بافی قبل از سال ۱۳۴۰.

ب: در سطح منطقه‌ای

- تشکیل و تأسیس ۴ مورد اول نهادهای ذکر شده در بالا از موارد ملی و اجرای مورد بعد در سطح کاشان.

- تأسیس «مرکز تحقیقات فرش کاشان» زیر نظر دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان مشتمل بر: موزه فرش، کتابخانه و مرکز اسناد، مرکز اطلاع‌رسانی فرش، گروه پژوهشی فرش.

- تشکیل «واحد آموزش عمومی هنر فرش» زیر نظر دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان به منظور ترویج و آموزش و تقویت جنبه‌های هنری و فنی و استاندارد فرش کاشان در بین مردم.

- تهیه مجله فرهنگی هنری و اقتصادی فرش به منظور شناساندن ابعاد مختلف و ارزش فرهنگی و هنری و اقتصادی فرش کاشان به مردم در داخل و خارج و نیز راه‌اندازی بولتن داخلی برای اعضا و وابستگان انجمن فرش کاشان به منظور به‌روز کردن اطلاعات آنان در زمینه‌های مختلف فرش، هنر، اقتصاد و بازار.

- برنامه‌ریزی مستمر در جهت شناسایی بازارهای جدید داخلی و خارجی و نیز کارکردهای جدید فرش در داخل و خارج با حفظ اصالت هنری فرش کاشان در انجمن و شورای فرش.

- تشکیل نمایشگاه‌های دائمی و موقت در سطح کشور و مراکز تجاری جهان و پیگیری انعقاد قراردادهای مناسب جهت فروش عمومی در سایر کشورها.

- پیگیری در جهت محدود کردن کالاهای جایگزین فرش دستباف از طریق مراجع مربوط و یا نظام‌دهی برنامه‌های مناسب.

- تهیه و پیگیری دستورالعمل منع استفاده از مواد اولیه و ابزار و روش‌های غیراستاندارد در فرایند هنر فرش کاشان.

- پیگیری تأمین ایمنی و بهداشت و درمان هنرمندان فرش کاشان.

